

ISLAMSKA MISAO

Osnivač i izdavač: Fakultet za islamske studije, Novi Pazar

Za izdavača: muftija dr. Mevlud Dudić

Glavni urednik: muftija dr. Mevlud Dudić

Pomoćnik urednika: hfz. prof. dr. Haris Hadžić

Redakcija: prof. dr. Sulejman Topoljak, prof. dr. Hajrudin Balić,
prof. dr. Mustafa Fetić, hfz. prof. dr. Almir Pramenković, doc. dr.
Siham Mevid

Šerijatski recenzent: hfz. prof. dr. Almir Pramenković

Tehnički urednik: Senad Redžepović

Lektor: Samir Škrijelj

Štampa: Grafičar, Užice

Tiraž: 500 primjeraka

Adresa redakcije: Fakultet za islamske studije,
ul. Rifata Burdževića 1, 36300 Novi Pazar

Štampanje ovog broja pomogla je Vlada R. Srbije - Kancelarija
za saradnju sa crkvama i verskim zajednicama

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Narodna biblioteka Srbije, Beograd

378:28

ISLAMSKA misao : godišnjak Fakulteta za islamske studije

Novi Pazar / glavni urednik Mevlud Dudić. - 2007, br. 1- . - Novi

Pazar : Fakultet za islamske studije, 2007- (Užice : Grafičar). - 24 cm

Godišnje. - Drugo izdanje na drugom medijumu: Islamska misao

(Novi Pazar. Online) = ISSN 2956-2236

ISSN 1452-9580 = Islamska misao (Novi Pazar)

COBISS.SR-ID 141771532

ISLAM I VODA

Sažetak

Stajanje pred jednim fenomenalnim i savršenim stvorenjem Svemogućeg Allaha, dž.š., (vodom), razmišljanje i kontemplacija o njoj, izaziva nemjerljivo efekte divljenja i čuđenja. Govorimo o prozirnoj tečnosti koja nema boju, okus i miris, jednoj od najvažnijih i elementarnih potrebtina u ljudskom životu, bez nje nema života, iako nema boju, okus i miris, čovjek je želi, žudi za njom, toli svoj žeđ. Čovjek koristi vodu od prvog dana svoga postojanja, kada nije znao ništa o njoj, kada nije postala hidrologija kao samostalna nauka, i kada nije znao ni njen sastav. Voda je važna komponenta u sastavu same supstance ćelije, ona je njena građevinska jedinica u sastavu živog organizma, bilo da se radi o biljci ili životinji. Hemiski je dokazano da je voda neophodna za nastanak svih reakcija i transformacija koje se dešavaju u tijelima živih bića, katalizator, uključen u reakciju ili rezultat reakcije.

Ključne riječi: voda, more, rijeka, hutba, ajet, hadis, Šerijat.

Abstract

Standing in front of a phenomenal and perfect creation of Almighty Allah (water), thinking and contemplating it causes countless effects of admiration and wonder. We are talking about a transparent liquid that has no colour, taste and smell, one of the most important and elemen-

tary necessities in human life, without it there is no life, even though it has no colour, taste and smell, man wants it, craves it, quenches his thirst. Man has been using water since the first day of his existence, when he knew nothing about it, when hydrology did not become an independent science, and when he did not even know its composition.

Water is an important component in the composition of the cell substance; it is its building unit in the composition of a living organism, whether it is a plant or an animal. It has been chemically proven that water is necessary for the occurrence of all reactions and transformations that take place in the bodies of living beings, a catalyst, involved in a reaction or the result of a reaction.

Key words: water, sea, river, sermon, verse, hadith, Shariat.

Uvod

Mnoge vrijednosti ljudskog života duboko su ukorijenjene u vjeri. Islam, koji čini oko petinu svjetske populacije, nije ograničen samo na obredoslovlje i bonton - ponašanje, već ide mnogo dalje od toga, te se bavi organizacionim aspektima života pojedinca i zajednice, kao što su kupoprodaja, ugovori, naslijeđe, brak, higijena, očuvanje životne sredine, ekologija i zdravstvena njega. Islam je prva Božija religija koja je prethodila modernom zakonodavstvu i uspostavila principe očuvanja vode i racionalizacije njene potrošnje, još prije četrnaest vjekova. Da je voda veoma bitan faktor u životu čovjeka govori nam i to da je Svemogućí Allah dž.š. u islamskom zakonodavstvu donio skup pravila i zakona za očuvanje vode i njenu zaštitu od zagađenja. U posljednje vrijeme većina međunarodnih organizacija bavi se pitanjem nestašice vode i njenih potencijala, te da svijet može doživjeti vodnu krizu u budućnosti. Pod pokroviteljstvom ovih organizacija u svijetu su održane mnoge međunarodne i regionalne konferencije koje su tretirale ovo pitanje. Da bi se pridala još veća pažnja i značaj vodi, te skrenula pozornost svijetu na važnost ovog problema, Ujedinjene nacije su odredile 22. mart za Svjetski dan voda. Nakon svega izloženog, ne iznenađuje nas da se pitanju vode pridaje velika važnost na međunarodnom nivou, jer je naučno dokazano da voda predstavlja od 50-95% težine živog organizma. Odnosno, voda predstavlja, najmanje, polovinu težine živog bića, kao i da 65% težine čovjeka čini voda. Svemogućí Allah dž.š. govori u Kur'anu Časnom o Svojoj milosti i sposobnosti u vodi, Svom stvaranju i djelu i kako je od vitalnog značaja za svako živo biće. Uzvišeni kaže: *„On vodu s neba spušta, pa Mi onda činimo da pomoću nje niču sve vrste bilja i da iz njega izrasta zelenilo, a iz njega klasje gusto, i iz palmi, iz zametka njihova, grozdovi koje je lahko ubrati, i vrtovi lozom zasađeni, naročito masline i šipci, slični i različiti. Posmatrajte, zato, plodove njihove, kad se tek pojave i kad zru. To je zaista dokaz za ljude koji vjeruju.“* (6:99)

وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَبَاتٍ كُلِّ شَيْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرَجُ مِنْهُ حَبًّا
مُتَرَكِبًا وَمِنَ النَّخْلِ مِن طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ مِّنْ أَعْنَابٍ وَالزُّيُونُ وَالرُّمَّانُ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ
انظُرُوا إِلَى ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَيَنْعِهِ إِنَّ فِي ذَلِكُمْ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

Na drugom mjestu se kaže: „...i da Mi od vode sve živo stvaramo.“ (21:30) U suri En-Nur Svevišnji kaže: „Allah sve životinje stvara od vode.“ (24:45)

Voda u Kur'anu i Sunnetu

Plemeniti Kur'an o vodi govorio na najrječitiji način i spominje je šezdeset i tri puta, što objašnjava njenu važnost i neophodnost. Riječ *rijeka* - *rijeke* (*nehr* - *enhar*) spomenuta je 52 puta, dok se riječ *more* – *mora* (*bahr* - *bihar*) spominje 42 puta. Pored spomenutih riječi u Kur'anu možemo naći i riječi koje aludiraju na vodu, kao što su: *'ajn* - vrelo, *jenabi'* - izvori, *metar* - kiša, *bered* - grad, *bi'r* - bunar itd.

Uzvišeni Allah dž.š. u Kur'anu spominje nekoliko sinonima kojima opisuje vodu: *et-tahur* - čista: „...i Mi s neba čistu vodu spuštamo“ (25:48); *el-mubarek* – blagoslov: „Mi s neba spuštamo vodu kao blagoslov“ (50:9); *el-gadak* – obilna: „Mi bismo ih vodom obilnom pojili“ (72:16); *el-udžadž* - mnogo slana voda: „Ako želimo, možemo je slanom učiniti – pa zašto niste zahvalni“ (56:70); *el-hamim* - mnogo vrela voda: „...osim vrela vode i kapljevine“ (78:25); *selsebil* - mnogo pitka voda: „...sa izvora u Džennetu, koji će se Selsebil zvati“ (76:18) i dr.

Svemogući Allah dž.š. nas obavještava u Kur'anu Časnom da su sva stvorenja stvorena od vode i da nije vode izumrla bi Zemlja i sva stvorenja na njoj: „...i da Mi od vode sve živo stvaramo? I zar neće vjerovati?“ (21:30)

وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ

Čak i Džennet, kojeg je Svevišnji Allah dž.š. obećao Svojim iskrenim robovima, koji iskreno vjeruju i dobra djela čine, kao vječno prebivalište, jednu od svojih ljepota i posebnosti ima rijeke, Svevišnji kaže: „...“

edenski vrtovi kroz koje će rijeke teći, u njima će oni vječno ostati, i to će biti nagrada za one koji se budu od grijeha očistili.“ (20:76)

جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۗ وَذَلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكَّى

Što se tiče Dženneta, kojeg muslimani smatraju vječnim prebivalištem onih koji vjeruju i dobra djela čine, njega krasi brojne rijeke:

„A one koji vjeruju i dobra djela čine obraduj džennetskim baščama kroz koje će rijeke teći.“ (2:25)

وَيَبْتَغِرَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

U Kur'anu se čak opisuje i Arš (Allahov dž.š. prijestol) da je bio nad vodom, pa se kaže: *„On je u šest vremenskih razdoblja nebesa i Zemlju stvorio – a Njegov prijestol je iznad vode bio.“ (11:11)*

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ

Možda i najcitiraniji među kur'anskim ajetima je: *„...i da Mi od vode sve živo stvaramo.“ (21:30)* Ovaj ajet je svjedočanstvo o centralnoj poziciji vode u životu unutar općeg ekosistema i da je to zajedničko područje svih organizama.

Što se tiče karaktera vode kao davaoca života, ona se pojavljuje kao dodatak prethodnom ajetu, Uzvišeni kaže: *„Allah vodu s neba spušta i njome život mrtvoj zemlji vraća! To je, zaista, dokaz za ljude koji hoće da čuju.“ (16:65)*

Svemogućí Allah dž.š. je učinio čovjeka namjesnikom na Zemlji i dao mu mogućnost upravljanja i kontrole vodom jezera, rijeka i mora kojima se može koristiti. Spomenute vode sadrže mnoga dobra i bogatstva. Uzvišeni Allah dž.š. u mnogim kur'anskim ajetima govori o vodi i naglašava važnost ove blagodati i poziva čovjeka da je čuva i koristi se njom bez bilo kakvog ugrožavanja i rasipništva. Svemogućí Allah dž.š. nam u susri En-Naml u 61. ajetu govori o dobrobiti koju čovjek ostvaruje u vodama rijeka: *„Onaj koji je Zemlju prebivalištem učinio, i kroz nju rijeke proveo, i na njoj brda nepomična postavio i dva mora pregradio.“ (27:61)*

أَشْنُ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَثْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا

Na drugom mjestu u Kur'anu Časnom možemo naći da Stvoritelj, Svemogući i Veličanstveni, govori o podčinjavanju različitih voda čovjeku: „Stvaranje nebesa i Zemlje, smjena noći i dana, lađa koja morem plovi s korisnim tovarom za ljude, kiša koju Allah pušta s neba, pa tako u život vraća zemlju nakon mrtvila njezina – po kojoj je rasijao svakojaka živa bića, promjena vjetrova, oblaci koji između neba i Zemlje lebde – doista su dokazi za one koji imaju pameti.“ (2:164)

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَع النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَخْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

Važnost vode u islamu

Ako su problemi vode ograničeni na zagađenje, otpad i zloupotrebu, onda su to pitanja kojima se islam bavio prije 14 stoljeća svojim bontonom, pravilima i odredbama za očuvanje vode i racionalizaciju njene potrošnje. Voda je izvor života, a njeno očuvanje znači očuvanje života u svim njegovim oblicima. Islam je odredio niz etičkih vrijednosti, temelja i pravila za očuvanje vode i zaštitu od zagađenja, uključujući sljedeće:

1. Islam najoštrije zabranjuje nered na Zemlji, jer Uzvišeni Allah dž.š. kaže: „Jedite i pijte Allahove darove, i ne činite zlo po Zemlji nered praveći!“ (2:60) Na drugom mjestu Svevišnji Allah kaže: „Zbog onoga što ljudi rade, pojavio se metež i na kopnu i na moru, da im On dâ da iskuse kaznu zbog onoga što rade, ne bi li se popravili.“ (30:41) Uzvišeni Allah dž.š. opisujući silnike kaže: „...koji su na Zemlji zulum provodili, poroke na njoj umnožili.“ (89:11-12) Poznato je da zagađivanje vode na različite načine predstavlja nered na Zemlji zbog ozbiljne štete koja se nanosi svima onima koji ovu zagađenu vodu koriste, kako ljudima, tako i životinjskom, biljnom i vodenom svijetu.

2. Islam je odobrio princip: Zabranjeno je činiti štetu i na štetu uz-

vraćati štetom. Islamom je zabranjeno sve što šteti ljudskoj zajednici u životu, a zagađenje vode je jedan od najvećih oblika štete.

3. Islam zabranjuje sve što šteti životu pojedinca, shodno pravnom načelu koje glasi: Zabranjeno je sve ono što vodi ka zabranjenom, a zagađenje vode u mnogim slučajevima uzrokuje ugrožavanje i gubitak života, širenje epidemija i bolesti, te na osnovu spomenutog pravnog načela sprječavanje zagađenja vode obligatna je dužnost svakog pojedinca i zajednice.

4. Islam je postavio pravila preventivne medicine radi zaštite života i zdravlja, zaštite životne sredine, a među tim pravilima su i ona vezana za vodu. Božiji poslanik Muhammed s.a.v.s. zabranio je mokrenje u stajaćoj vodi. U hadisu kojeg prenosi Ebu Hurejre r.a. stoji da je Allahov Poslanik s.a.v.s. rekao: „Neka niko od vas ne mokri u stajaću vodu koja ne otiče, a zatim da se u njoj kupa.“ U drugoj verziji stoji: „Neka se niko od vas ne čisti od dženabeta u stajaćoj vodi.“ (Muslim, Sahih) Allahov Vjerovjesnik s.a.v.s. zabranio je da se vrši mala nužda u vodu koja ne otiče, jer će je to uprljati i možda zaraziti bakterijama i bolestima koje se nalaze u mokraći, te time naštetiti svakome ko tu vodu koristi, a možda je za pranje i kupanje koristi i sam onaj ko je nuždu izvršio, pa kako da se kupa i da mokri u ono čime će se poslije i sam čistiti. Također je zabranio i kupanje od dženabeta u vodi koja ne otiče, jer će time onečistiti vodu nečistoćama koje dženabet donosi. Poznato je da postoje mnoge bolesti koje nastaju kupanjem u stajaćoj vodi u kojoj je prethodilo mokrenje, kao što su kolera i šistosomijaza.

Imam Et-Tabarani kaže: „Defekcija ili mokrenje u vodi jedno je od pogrešnih ponašanja koje se mora izbjegavati, a poznato je da ispuštanje kanalizacije u čistu vodu ne samo da dovodi do kontaminacije parazitima i neugodnih mirisa, već uzrokuje i potrošnju kiseonika otopljenog u vodi, koji utječe na život organizama koji u njemu žive. Organske tvari prisutne u kanalizacijskim vodama dovode do bujanja mnogih vrsta bakterija, parazita i protozoa koje uzrokuju zagađenje vode.“ Osim toga, Božiji Poslanik s.a.v.s. preporučio je da se posude za vodu pokriju kako bi se zaštitile od zagađivača koji se mogu prenijeti na nju iz zraka ili

insekata koji prenose klice i parazite kao što su miševi, mravi i komarci. Od Džabira r.a. se prenosi da je Allahov Poslanik s.a.v.s. rekao: „Pokrijte posude, zavrnite mješine, zaključajte vrata i ugasite svjetiljke, jer šejtan ne može odvezati mješinu, niti otvoriti vrata, niti otvoriti posudu.“ (Muslim, Sahih)

Poslanikovo a.s. zanimanje za čistoću i sigurnost vode dostiglo je još veći stepen, jer je zabranio puhanje u piće kako bi ga zaštitio od daha i mirisa osobe koja pije da se ne bi kontaminiralo, jer prvi koji je pio možda neće popiti svu vodu, a ostatak će možda htjeti da popije neko drugi. Slično, Poslanik s.a.v.s. je zabranio da se pije direktno iz otvora mijeha, a komentatori i učenjaci smatraju da to ima dva razloga: prvi je da voda iz mijeha ne bi trebala biti zagađena mirisom iz usta onog koji pije, a drugi je da se osoba koja pije zaštiti od nečaga što bi moglo biti u mijehu pomiješano s vodom.

Od početka islama muslimani su se pridržavali ovih učenja jer su željeli održavati vodu čistom i čistećom kako bi je mogli piti i čistiti se prije obavljanja svojih namaza i drugih ibadeta koji zahtijevaju čistoću. U ranoj fazi islama voda je smatrana bogatstvom koje se može dati i udijeliti u vidu dobročinstva poput novca. Poslanik Muhammed s.a.v.s. je podsticao i ohrabrivao svoje ashabe na takav čin u mnogim prilikama, od kojih je najpoznatija bila priča o bunaru Rumah, koji je bio u vlasništvu jednog Jevreja i koji je muslimanima branio vodu. Tada je Osman bin Affan r.a. kupio spomenuti bunar na nagovor Poslanika a.s.

Islamski principi racionalizacije upotrebe vode

Što se tiče potrošnje vode, smatramo da je islam preuzeo vodeću ulogu u odobravanju principa racionalizacije potrošnje svih blagodati i bogatstva koja su u vlasništvu čovjeka, s obzirom da su rasipništvo i rasipanje među najvažnijim faktorima neravnoteže i poremećaja u čvrstom sistemu ekološke ravnoteže koji je Bog Svemogućí dao životu i živim bićima u ovom univerzumu. Islam je uspostavio svoj metod u ovom pogledu na naredbi umjerenosti u svim ljudskim postupcima,

te izgradio cijelu svoju strukturu na umjerenosti, ravnoteži i namjeri. Rasipanje je jedan od uzroka degradacije životne sredine i iscrpljivanja njenih resursa.

Plemeniti Kur'an zabranio je rasipništvo na više mjesta. Uzvišeni je rekao: *"O sinovi Ademovi, lijepo se obucite kad hoćete molitvu obaviti! I jedite i pijte, samo ne pretjerujte; On ne voli one koji pretjeruju."* (7:31) Na drugom mjestu kaže: *"...i ne rasipajte, jer On ne voli rasipnike."* (6: 141)

Razumna umjerenost je ponašanje muslimana i poziv islama svojim sljedbenicima u svim okolnostima i u svakom trenutku i najbolja je garancija za očuvanje ekološke ravnoteže u pogledu vode i drugih prirodnih resursa. Zbog važnosti vode i njene neophodnosti za život, islamski šeriatski zakon suprotstavio se rasipništvu u njoj neravnomjernoj potrošnji, bilo u svrhu pića, poljoprivrede, industrije, pa čak i prilikom uzimanja abdesta za namaz, za ibadet. U islamskom učenju i bontonu u vezi s tim spominje se sljedeće:

1. Islam poziva na čuvanje vode i da se ne pretjeruje u njoj potrošnji. Poslanik s.a.v.s. je rekao: „Jedite, pijte, oblačite se i dajte milostinju bez pretjerivanja i oholosti.“ (Ibn Madže, Sunen)

2. Božiji Poslanik s.a.v.s. zabranio je rasipništvo u korištenju vode, čak iako je to bilo u svrhu abdesta. Abdullah bin Omer r.a. prenosi da je Božiji Poslanik s.a.v.s. prošao pored S'ada bin Ebi Vekasa dok je uzimao abdest i pitao: „Kakvo je ovo rasipništvo?“ On je rekao: „Da li pri uzimanju abdesta ima rasipništva?“ Odgovorio je: „Da, čak i ako se abdestite na rijeci koja teče.“ (Ibn Madže, Sunen)

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِسَعْدٍ وَهُوَ يَتَوَضَّأُ، فَقَالَ: مَا هَذَا السَّرْفُ يَا سَعْدُ؟ قَالَ: أَيْ
الْوَضُوءِ سَرْفٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، وَإِنْ كُنْتَ عَلَى نَهْرٍ جَارٍ.

Korištenje otpadnih voda

Korištenje otpadnih voda za navodnjavanje datira više od dvije hiljade godina, još od dana antičke Grčke. Smatra se bitnim elementom

u strategiji upravljanja potražnjom za vodom, jer omogućava korištenje svježih vode za potrebe s većim povratom. Ponovna upotreba prečišćene otpadne vode ima još dvije prednosti: smanjenje štete po okoliš i poboljšava proces proizvodnje hrane uz smanjenje upotrebe neprirodnih gnojiva, zbog nutrijenata koje sadrže. Ali njena upotreba nije bezazlena jer je sadrži određenu dozu zdravstvenih rizika. Nepročišćena otpadna voda je prljava, neugodnog mirisa i izgleda, te sadrži elemente koji uzrokuju bolesti, a ponekad i smrt, kao što su bakterije, virusi i paraziti.

S obzirom na važnost čistoće u islamu (postoje konkretne i detaljne odredbe u Kur'anu i hadisu o individualnoj higijeni, kao što je abdest, pranje, čišćenje vodom), a budući da mnoge zemlje tretiraju otpadne vode na minimum, uobičajeno je čuti da ponovna upotreba otpadnih voda nije poželjna, ili je zabranjena. Međutim, aktualna fetva ukazuje da ponovna upotreba otpadnih voda nije zabranjena. Nakon opsežne studije koja je razvijena uz konsultacije sa naučnicima i inženjerima, Vrhovno vijeće muslimanskih učenjaka u Saudijskoj Arabiji zaključilo je u posebnoj fetvi, koju su izdali 1978. godine, da se pročišćena otpadna voda teoretski može koristiti čak i za pranje i piće, pod uslovom da ne predstavljaju zdravstveni rizik.

Trgovina vodom u islamu

Ekonomske mjere u zemljama s muslimanskim većinskim stanovništvom mogu biti kontroverzne zbog islamskog koncepta da se voda ne prodaje niti kupuje.

Voda se u islamu smatra darom od Boga. Dakle, nije u vlasništvu nijednog pojedinca. Ljudi su samo upravitelji vode i drugih zajedničkih resursa. Međutim, većina muslimanskih učenjaka vjeruje da pojedinac ili grupa imaju eksplicitno pravo da koriste, prodaju i nadoknade dodatnu vrijednost većine vrsta vode. Ove odluke se uglavnom zasnivaju na dva časna vjerovjesnička hadisa. Prvi: „Mnogo je bolje da neko od vas sakupi snop drva za ogrjev, ponese ga na leđima i proda, nego da tražite od čovjeka da mu da ili mu uskrati pomoć” (Buharija, *Sahih*), što

ukazuje da se zajednički resursi kao što su ogrevno drvo i voda mogu prodati. Drugi je plemeniti hadis o Osmanovoj kupovini bunara Rumah, koji ukazuje da je moguće posjedovati bunare i trgovati njima. Na osnovu toga i drugih izvora, istraživači su klasificirali kategorije vode u islamu na sljedeći način:

- *Privatno vlasništvo*: voda u privatnim kontejnerima, postrojenja za prečišćavanje, distributivne mreže i rezervoari. Ova voda je od one vrste koja je zahtijevala trud i ulaganje u infrastrukturu i stručnost da bi se dobila. "Vlasnik" rezervoara ima pravo korištenja, trampe i prodaje.

- *Ograničeno privatno vlasništvo*: jezera, potoci i izvori koji se nalaze na privatnom posjedu. Ovdje posjednik ima posebna prava koja ga razlikuju od drugih, ali prema njima ima obaveze. Na primjer, osoba ima pravo da uđe na tuđ posjed ili vlasništvo da utoli žeđ i niko nema pravo uskratiti bilo kome višak vode. U okviru ovih ograničenja, vlasnik može trgovati vodom kao i bilo kojom drugom robom.

- *Javno vlasništvo*: vode rijeka, jezera, sante leda, vodopadi, mora, kiša i snijeg. Voda u svom prirodnom stanju ne može se kupiti niti prodati. Međutim, ako se ulaže u infrastrukturu, stručnost i znanje za vađenje ili crpljenje vode – na primjer ako javni organ tretira vodu ili proširuje distributivnu mrežu kako bi je isporučio kućama – voda u ovom slučaju postaje privatno vlasništvo, a vlast ima pravo na naknadu nastalih troškova.

Uloga vjerske elite u zaštiti vode

Kur'an sadrži dvije jasne reference o upravljanju i očuvanju vode:

Prvo, ajet koji kaže da su izvori vode fiksni i ograničeni: „...*ili da mu voda u ponor ode, pa da je ne mogneš pronaći nikada.*“ (18:41)

أَوْ يُصْبِحَ مَائُهَا عَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلْبًا

Drugo, ajet u kojem Kur'an poručuje ljudima da Božije darove mogu koristiti umjereno i bez rasipništva: „*I jedite i pijte, samo ne pretjerujte; On ne voli one koji pretjeruju.*“ (7:31)

وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

U vjerodostojnim predajama stoji da je Vjerovjesnik Muhammed s.a.v.s. „uzimao abdest iz posude koja se zvala mud, što je ekvivalent dvije trećine litra, i gusul saa'om od pet mudova (ekvivalentno 3,5 litara).“ Ovo je logičan način kako vodu treba koristiti u sušnim i oskudnim predjelima kao što je Arapsko poluostrvo gdje je Poslanik s.a.v.s. živio. Zabranio je neracionalno i rasipničko korištenje vode, čak i ako bi bila u izobilju. I od njega se prenosi da je prošao pored Sa`da dok je uzimao abdest i pitao: „Kakva je ovo rasipništvo?“ On je odgovorio: „Da li pri uzimanju abdesta ima rasipništva?“ Odgovorio je: „Da, čak i ako se abdestite na rijeci koja teče.“ (Ibn Madže, Sunen)

Iako su ovi primjeri očigledni, jasni i transparentni, oni se nisu iskoristili u željenoj mjeri za promoviranje očuvanja i zaštite vode i životne sredine. Činjenično stanje je da vjerski autoriteti i vođe imaju veliki utjecaj na formiranje vjerske svijesti među vjernicima, muslimanima. Dobro bi bilo uključiti sve njih u promoviranje zaštite i očuvanja vode i njenih prirodnih potencijala, jer vjernici vole da uče i savjetuju se sa njima o pitanjima iz svakodnevnog života.

Svjedoci smo da islamska učenja o očuvanju vode počinju da pronalaze svoj put u strategijama upravljanja u nekim zemljama. Svjetska zdravstvena organizacija u Afganistanu pokrenula je projekat zdravstvenog obrazovanja kroz džamije, koji uključuje obuku imama o značaju higijene i očuvanju vode, važnosti sigurne vode, odgovarajućim sanitarnim uslovima i obezbjeđivanju sanitarnih uvjeta za prevenciju bolesti. Nakon što imam završi stručnu obuku, obavezan je da drži besjede, predavanja i nekoliko puta tokom godine održi tematsku hutbu o vodi i njenom očuvanju. U Jordanu imamima džamija skrenuta je pažnja na nestašicu vode u zemlji i potrebu za kolektivnom saradnjom u

suočavanju s tim problemom, kroz zajednički program između Ministarstva vodoprivrede i navodnjavanja i Ministarstva vakufa.

U Pakistanu su razvili pilot projekat, koji treba da se realizuje u selu Dijkot, za rješavanje nedostatka vode za potrebe domaćinstva i navodnjavanja. Stanovnici koji žive na početku distributivne mreže (početak kanala u području za navodnjavanje) uzimali su i više od svog udjela postavljanjem nelegalnih pumpi. Grupa građana pokrenula je kampanju podizanja svijesti u kojoj su učestvovali imami džamija i učenici vjerskih škola. Glavna poruka koju su imami prenijeli tokom džuma namaza i tokom svakodnevnih razgovora u džamiji bila je da je uzimanje tuđeg dijela vode grješno i nemoralno. Rezultati su bili nevjerovatni, jer je broj registriranih pritužbi na nestašicu vode smanjen u selu za 32%, a na području za navodnjavanje za 26%.

Međutim, programe podizanja svijesti javnosti ne treba ograničiti samo na džamije i vjerske škole, već se proširuju na nastavne planove i programe u cjelini. Stoga je moguća koordinacija između institucija Islamske zajednice, Ministarstva prosvjete, Ministarstva pravde – Uprave za odnose s crkvama i vjerskim zajednicama, općinskim upravama, kako bi programi bili višestruki i uključivali elemente primijenjenih nauka, ekonomije, zdravstva i religije. Očuvanje vodnih resursa zahtijeva promjenu načina ponašanja na nivou društva u cjelini, a zatim postavljanje čvrstih i dugoročnih akcionih planova.

Zaključna razmatranja

Voda je, prije svega, općedruštveno dobro u islamu, ona je Božiji dar i neophodan element za nastavak života.

Voda pripada cijeloj zajednici i ne može biti privatno vlasništvo nijednog pojedinca u bukvalnom smislu te riječi.

- Prvi prioritet u korištenju vode je dobijanje vode za piće u prihvatljivoj količini i kvalitetu za očuvanje ljudskog života, a svako živo biće ima pravo da dobije ovu osnovnu potrepštinu.

- Drugi prioritet za korištenje vode je da se obezbijedi za životnje, a treći prioritet je da se obezbijedi za navodnjavanje.

Životna sredina (sa svojim životinjama i biljkama) ima snažno i legitimno pravo na pristup vodi, te je potrebno zaštititi minimiziranjem zagađenja.

Pojedinci, organizacije i države odgovorni su za štetu prirodne okoline, ekološkog sistema, uključujući prava na korištenje vode.

Svi članovi društva, muškarci i žene, mogu imati aktivnu ulogu u upravljanju vodama, samo ih treba ohrabriti da to učine.

Vodnim resursima treba upravljati i koristiti ih kako bi se osigurala njihova održivost.

Dozvoljena je potpuna nadoknada troškova, što uključuje povrat troškova snabdijevanja, tretmana, skladištenja i distribucije, uz troškove prikupljanja, tretmana i odlaganja otpadnih voda. Ali cijene vode također trebaju biti pravedne i efikasne.

U konačnici, pravedno i održivo upravljanje vodama ovisi o težnji za inkluzivnim vrijednostima kao što su pravednost, jednakost i briga za druge.